

Sundsvalls kommun
851 85 Sundsvall

Matfors skola
Box 2
864 21 Matfors

Kvalitetsgranskning i Sundsvalls kommun och Matfors skola

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning i Sundsvalls kommun och en av kommunens grundskolor, Matfors skola. Granskningen har gällt skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Granskningen har visat på styrkor i verksamheten men också brister och angelägna förbättringsområden. Nedan anges Skolinspektionens krav på åtgärder och rekommendationer för en höjning av verksamhetens kvalitet.

Krav på åtgärder

- Rektorn i Matfors skola måste se till att elever får det särskilda stöd de har rätt till och att sådant stöd vid behov ges i samtliga ämnen eleven får undervisning i. (5 kap. 1 § grundskoleförordningen).
- Rektorn i Matfors skola måste se till att åtgärdsprogram utarbetas som uppfyller författningarnas krav om det framkommer att en elev är i behov av särskilt stöd. (5 kap. 1 § grundskoleförordningen).
- Skolan måste se till att det upprättas individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen som uppfyller författningarnas krav. (7 kap. 2 § grundskoleförordningen).

Rekommendationer

- I arbetet med kartläggning och utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi bör det på ett tydligare sätt beaktas faktorer på såväl organisations-, grupp- som individnivå.
- Kommunen och skolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, inklusive alternativa verktyg.
- Skolan bör utveckla anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

- Skolan bör vidta ytterligare insatser så att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ges möjlighet att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver.
- Skolan bör utveckla arbetet med särskilt stöd så att sådant stöd i första hand ges inom den ordinarie klassens ram.
- Skolan bör på skolövergripande nivå utveckla arbetet med att följa upp och analysera måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever belysas.
- Samverkan bör utvecklas mellan personalen i Matfors skola när det gäller anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi samt mellan skolan och kommunens Stöd- och utvecklingsenhet.

Huvudmannen ska senast den 17 maj 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits inom ovanstående områden. Mer information om detta ges under rubriken Uppföljning.

Skolinspektionens granskning av skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i Sundsvalls kommun och Matfors skola

Bakgrund

Skolinspektionen genomför under perioden maj - december 2010 en kvalitetsgranskning av skolsituationen i grundskolan för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Granskningen av Sundsvalls kommun och Matfors skola ingår i detta projekt.

De metoder och underlag som ligger till grund för detta beslut är dokumentanalyser, intervjuer samt verksamhetsbesök. Den 4 oktober 2010 intervjuades skoldirektören och representanter från Stöd- och utvecklingsteamet, däribland rektorn, logoped, specialpedagog, psykolog samt specialpedagog ansvarig för kommunens skoldatatek. Den 5 - 7 oktober 2010 besöktes Matfors skola. Intervjuer genomfördes med rektorn, lärare, specialpedagog, speciallärare, resurslärare, elever och vårdnadshavare. Lektionsbesök gjordes i olika årskurser och ämnen.

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om elever med dyslexi (även benämnt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi) får en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål. Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är en form av dold funktionsnedsättning som är relativt vanligt förekommande. Enligt forskning kan det vara associerat med fonologiska svårigheter vilket bl.a. kan innebära problem med att hantera språkljud och att sammankoppla språkljud med bokstavstecken. Detta kan medföra problem med ordigenkänning.¹ De sekundära konsekvenserna av detta kan bli många eftersom det skrivna ordet är en viktig nyckel för kunskapsinhämtningen i så gott som alla ämnen. Vid

---

¹ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

läs- och skrivsvårigheter/dyslexi lär sig eleverna sannolikt att läsa på samma sätt som andra elever, men det krävs mer tid och en väl fungerande anpassning av undervisningen. Forskning pekar på att det är viktigt att dessa elever inte bara ges rika möjligheter att läsa, skriva och samtala, de kan också behöva ha tillgång till olika slag av alternativa verktyg.² Det är även betydelsefullt att de undervisas av lärare som har kompetens att möta elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det finns forskning som belyser faktorer som är betydelsefulla vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi men det är oklart vilket genomslag denna kunskap har fått i skolornas arbete.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>). Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i en sammanfattande kvalitetsgranskningsrapport våren 2011.

Beskrivning av skolan

Matfors skola är en grundskola med cirka 580 elever i förskoleklass och årskurs 1-9. Skolan har också elever i grundsärskola och träningskola. Skolan leds av två rektorer varav en är vikarierande rektor på halvtid. Elevansvaret mellan dem är uppdelat utifrån klasser. En av rektorerna har från och med höstterminen 2010 ansvar för all pedagogisk personal. Vid granskningsbesöket intervjuades endast den rektorn.

Sedan höstterminen 2009 består Matfors skola av det som tidigare var två enheter. Den intervjuade rektorn uppger att den nya skolan ännu inte har funnit sina former organisatoriskt. Från och med årskurs 6 får Matfors skola elever från ytterligare tre skolor med årskurs 1-5.

Rektorn, som vid Skolinspektionens besök relativt nyligen har tillträtt, kan inte ange hur stor andel av eleverna som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Bedömningsområden

Kvalitetsgranskningen inriktas mot sex bedömningsområden som grundas på författningar³ och forskning.⁴ Det är områden som bedöms vara av betydelse för att elever som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska få en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål.

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Här bedöms arbetet med att uppmärksamma elevers läs- och skrivutveckling, kartlägga läs- och skrivsvårigheter samt utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram för stavningskontroll m.m.

³ 1985 års skollag, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), grundskoleförförordningen.

⁴ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red.) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens. Här bedöms om den undervisande personalen har pedagogisk högskoleutbildning och om de har tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

3. Anpassning av undervisningen. Här bedöms om undervisningen anpassas utifrån elevernas förutsättningar och behov. I det ingår även tillgång till alternativa verktyg.

4. Särskilt stöd. Här bedöms arbetet med att ge särskilt stöd.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten. Här bedöms hur kunskapsresultat följs upp och om uppföljning och analys ligger till för grund för beslut om åtgärder som syftar till att utveckla verksamheten och nå en högre måluppfyllelse för eleverna.

6. Samverkan. Här bedöms om det bedrivs en samverkan som syftar till att främja elevernas utveckling och lärande.

Motivering till beslutet

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov och, med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper, främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds.⁵

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *skolan uppmärksammar elevers läs- och skrivutveckling och kartlägger läs- och skrivsvårigheter*
- *utredning görs om det finns anledning att anta att det föreligger läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att såväl organisations-, grupp- som individnivå då beaktas*
- *extern expertis anlitas om det behövs kompletterande kompetens vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Sundsvalls kommun och Matfors skola bedriver ett arbete med att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I detta arbete finns det tillgång till extern expertis. Enligt Skolinspektionen kan ett sådant arbete utgöra en utgångspunkt för skolans arbete med att anpassa undervisningen på ett sätt som bidrar till en gynnsam läs- och skrivutveckling för eleverna.

Skolinspektionen bedömer att det i arbetet med kartläggningar och utredningar på ett tydligare sätt bör beaktas såväl elevens styrkor och svårigheter som undervisningens

⁵ 1 kap. 2 § och 12 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 5 kap. 1 § grundskoleförordningen.

innehåll, metoder och lärandemiljö samt skolans organisation och samlade lärarkompetens, dvs. faktorer på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå.

Skolinspektionen noterar att det i Sundsvalls kommun har fattats ett principbeslut om att vårdnadshavare ska kunna begära en logopedutredning i landstinget för eventuellt fastställande av en diagnos i form av dyslexi. Skolinspektionen konstaterar att det enligt skolförfattningarna inte kan ställas krav på att det ska finnas en fastställd diagnos för att en elev ska få den anpassning av undervisningen och det särskilda stöd som eleven behöver utifrån sina förutsättningar och behov. Enligt Sundsvalls kommun och Matfors skola ställs det inte heller några sådana krav.

Skolinspektionens iakttagelser

Inför skolstart i Matfors skola lämnar förskoleklassen information till klasslärarna om vad som har gjorts för att uppmärksamma barnens läs- och skrivutveckling och resultat av detta arbete. Klassläraren är sedan den som uppmärksammar elevernas läs- och skrivutvecklingen genom att följa deras arbete i klassrummet och förmågan att läsa och skriva. För elever i årskurserna 1-3 finns det en resurslärare som regelbundet följer upp elevernas läs- och skrivutveckling för att uppmärksamma eventuell språkproblematik. Vid höstterminens start i årskurs 1 används Madisons diagnoser⁶. Därefter följer resursläraren upp eleverna under det första och andra skolåret, både individuellt och i grupp, bland annat med hjälp av Nya språket lyfter⁷, IL-basis⁸, TIL⁹ och DLS¹⁰. Nationellt ämnesprov i svenska genomförs i årskurs 3. I övriga årskurser görs kartläggningar med hjälp av bland annat DLS, LS¹¹ och Ängelholmsprovet¹². Därutöver används de nationella ämnesproven i svenska för årskurs 9. Utifrån detta vidtar skolan vid behov olika former av insatser. Arbetet med anpassning av undervisningen och särskilt stöd behandlas i avsnitt 3 och 4.

Om dessa insatser inte ger förväntat resultat och arbetslaget bedömer att en utredning behöver göras, aktualiserar klassläraren frågan i skolans elevhälsoteam som utgör skolans specialpedagogiska arbetslag. Elevhälsoteamet består av de båda rektorerna, två specialpedagoger, en speciallärare, två resurslärare samt två skolsköterskor. Teamet träffas en gång per vecka. Om elevhälsoteamet anser att det finns behov gör en specialpedagog på skolan en så kallad pedagogisk utredning av orsaken till läs- och skrivsvårigheterna. Vid tidpunkten för Skolinspektionens besök var endast en av skolans två specialpedagoger i tjänst, den andra var tjänstledig. Detta anges medföra vissa svårigheter för specialpeda-

⁶ Madisons diagnoser. Läsning, stavning och ordförståelse från förskoleklass till vuxna. (Madison Förlag)

⁷ Nya språket lyfter, ett material för årskurs 1-5 i svenska och svenska som andraspråk för kartläggning av läsning och läsförmåga samt tala och skriva. (Skolverket)

⁸ IL-basis, grupprov för årskurs 1 och individuella prov för årskurs 2-3. Kan användas under hela läsåret. Sammansatt prov med 13 delprov. Icke normerat. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

⁹ TIL, Tidig intensiv lästräning. En metod för intensiv lästräning i årskurs 1-2. (Natur & Kultur)

¹⁰ DLS, Diagnostiska läs- och skrivprov. Ljudsäkerhet, rättstavning, ordförståelse, läsförståelse och läshastighet. Från årskurs 1 grundskola - årskurs 1 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

¹¹ LS, Klassdiagnoser i läsning och skrivning. Diktamen, avläsning (ord och nonsensord), ordförståelse och läsförståelse. För årskurs 7-9 grundskola och årskurs 1-2 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

¹² Ängelholmsprovet. Kombination av läsförståelse och läshastighet. Tidsbegränsat parantest. Normerat grupprov för årskurs 2, 4 och 6. (Utan upphovsman)

gogen att hinna göra pedagogiska utredningar. I Skolinspektionens samtal med lärare, och i den dokumentation som skolan har redovisat, framkommer det inte att skolan i arbetet med kartläggningar och pedagogiska utredningar beaktar i vilka organisatoriska sammanhang eller gruppsammanhang som den aktuella eleven befinner sig i. Utifrån resultat av en utredning vidtar skolan ytterligare insatser.

I de fall elevhälsoteamet bedömer att insatserna inte ger förväntat resultat och att det behöver göras en fördjupad utredning vänder sig skolan till den centrala Stöd- och utvecklingsteamet, då ofta med en specifik frågeställning om orsakerna till elevens svårigheter. Rektorn och lärare anger att det före årskurs 3 kan vara svårt att bedöma om en elev är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi eller om det kan röra sig om någon annan form av svårigheter. Fördjupad utredning görs därför som regel inte före årskurs 4 men görs vid behov från årskurs 1.

I det kommunövergripande Stöd- och utvecklingsteamet finns det logopeder, specialpedagoger och skolpsykologer som har i uppdrag att tillhandahålla specialistfunktioner inom det specialpedagogiska området för förskolor och grundskolor. Det anges att många skolor efterfrågar psykolog- och logopedutredning som komplement till skolans egen utredning. Stöd- och utvecklingsteamet behandlade hösten 2009 cirka 190 uppdrag. Till enheten är även ett skoldatatek knutet. Skoldatateket hade hösten 2009 cirka 100 uppdrag (det finns cirka 12 000 elever i kommunens grundskolor och gymnasieskolor). Stöd- och utvecklingsteamets utredningar och förslag och rekommendationer utgör ett underlag för planering av en skolas arbete med att anpassa undervisningen och ge en elev olika former av stöd.

Uppgifterna om hur samarbetet mellan Matfors skola och Stöd- och utvecklingsteamet fungerar går isär. De intervjuade representanterna för Stöd- och utvecklingsteamet anger att de är angelägna om att skolorna snabbt kontaktas och får stöd och underhandsbesked om ärendets gång. De pedagoger i Matfors skola som Skolinspektionen har talat med anger emellertid att så inte alltid sker och de önskar att kontakterna med Stöd- och utvecklingsteamet utvecklas.

Rektorn i Matfors skola kan inte ange hur stor andel av eleverna i skolan som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Som svar på en motion i kommunfullmäktige år 2008 angav barn- och utbildningsnämnden i en skrivelse 2009-05-19 att ett ökat samarbete med Länssjukhusets logopedenhet skulle leda till att "ambitionen att ingen av de elever som verkligen ska ha en dyslexidiagnos, lämnar grundskolan utan en sådan, fullföljs". Om det finns indikationer på läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kan det därför, om elevens vårdnadshavare så önskar, göras en utredning hos en av landstingets logopeder. Det är årslånga väntetider för utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi där. I Sundsvalls kommun finns det anställda logopeder men de anges inte ha möjligheter att göra denna form av utredningar. Kommunen och Matfors skola betonar vid intervjuer att rätten till anpassning och stöd inte är avhängigt om det har fastställts en diagnos.

I Sundsvalls kommun pågår det ett arbete med att skapa kommunövergripande riktlinjer för hur skolornas rutiner för att identifiera och kartlägga elever i läs- och skrivsvårigheter ska se ut. Vid intervjuer med representanter från Stöd- och utvecklingsteamet anges att skolornas rutiner kring att kartlägga, anpassa och ge stöd till elever i läs- och skrivsvårigheter ser olika ut.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens

Kommuner är skyldiga att för undervisningen använda lärare, forskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Varje kommun ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Rektorn har ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.¹³ Forskning visar att information och kunskap om funktionsnedsättningar är en viktig del i personalens kompetens och att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi undervisas av lärare som har kompetens inom detta område.

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- undervisning ges av personal som har pedagogisk högskoleutbildning
- kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ges till lärare

---

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att kommunen och skolan bör ge lärarna ökad tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, inklusive alternativa verktyg.

I Matfors skola har nästan samtliga lärare pedagogisk högskoleutbildning. Det finns personal med specialpedagogisk kompetens inom läs- och skrivsvårigheter och speciallärare med utbildning enligt tidigare modell.

Skolinspektionens iakttagelser

I kommunen finns det ingen övergripande kartläggning av vilken utbildning och kompetens som finns i lärarkåren inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Enligt skoldirektören planeras en sådan kompetensinventering. Kommunen har beviljats medel av Skolverket för Läsa-skriva-räknaprojektet och kommunens skoldatatek har genomfört kompetensutveckling om alternativa verktyg för nyckelpersoner i kommunen. Avsikten är att denna utbildning ska fortsätta under år 2011 så att minst två personer per skola ska vara insatta i hur alternativa verktyg kan användas som stöd vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

I Matfors skola finns det närmare 60 lärare. Ungefär 95 procent av dem har pedagogisk högskoleutbildning. Det finns vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning en specialpedagog som har specialpedagogisk utbildning inriktad mot läs- och skrivsvårigheter, två speciallärare med speciallärarutbildning enligt tidigare utbildningsmodell samt två resurslärare med utbildning inriktad mot läs- och

---

¹³ 2 kap. 3 och 7 §§ 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar.

skrivsvårigheter. Specialpedagogen har deltagit i den ovan beskrivna utbildningen i kommunen om alternativa verktyg. Lärarna - dock inte alla - har fått en halv dags information om sådana verktyg.

Samstämmiga uppgifter ges från rektorn och intervjuade lärare om att skolans lärare dels behöver bli mer insatta i området läs- och skrivutveckling, dels få kompetensutveckling i hur lärare kan anpassa undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och hur alternativa verktyg kan användas i olika ämnen. Stöd- och utvecklingsteamets personal, liksom intervjuade föräldrar, framhåller vikten av att alla lärare behöver känna till hur de kan använda de alternativa verktyg som finns i skolan.

3. Anpassning av undervisningen

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till de böcker, skrivmaterial, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Rektorn har ett särskilt ansvar för att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att de själva ska kunna söka och utveckla kunskaper.¹⁴

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- anpassning av undervisningen görs i alla ämnen
- undervisningen utformas så att eleverna ges goda möjligheter att läsa och skriva olika typer av texter och att samtala om dem
- eleverna ges möjligheter att redovisa uppgifter och kunskap på alternativa sätt
- lärarna samtalar med respektive elev om elevens läs- och skrivutveckling och kunskapsutveckling
- eleverna har tillgång till alternativa verktyg¹⁵

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi behöver utvecklas i Matfors skola. Det finns exempel på att anpassning av undervisningen görs men det har inte ett tydligt genomslag i alla årskurser och ämnen. Elever kan till följd av detta ha begränsade möjligheter att läsa, skriva och samtala om olika typer av texter och redovisa uppgifter och kunskaper på alternativa sätt. Det förekommer även att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi avstår från att använda alternativa verktyg, något som Skolinspektionen bedömer att skolan behöver vidta insatser för komma till rätta med. Eleverna bör, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, ges möjlighet att använda de alternativa verktyg de behöver.

¹⁴ 4 kap. 4 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.8 Rektors ansvar.

¹⁵ Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

Undervisningen som helhet bedöms med hänsyn till detta inte organiseras och genomförs utifrån elevernas olika behov och förutsättning och på ett sätt som fungerar väl för alla elever. Skolinspektionen vill även betona att utgångspunkten är att anpassning av undervisningen i första hand bör ske inom ramen för den klass eller grupp som en elev tillhör, något som inte genomsyrar verksamheten i de senare årskurserna i Matfors skola.

Skolinspektionens iakttagelser

Vid intervju med Stöd- och utvecklingsteamets personal framhålls vikten av att all undervisande personal är införstådd med de rekommendationer som lämnas utifrån fördjupade utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. De uppfattar att detta generellt sett har ett varierande genomslag såväl mellan skolorna i kommunen som mellan årskurser i en skola.

Undervisningen som helhet domineras vid Skolinspektionens besök i Matfors skola av att alla elever i en undervisningsgrupp arbetar med samma innehåll och texter. Det kan t.ex. gälla att skriva en berättelse, renskrivning av text, ordförståelseövningar eller diktamen. Kunskapsbearbetningen sker på likartat sätt, exempelvis genom att studera texter eller titta på film. I de flesta fall sker arbetet individuellt och läraren går runt och hjälper de elever som visar att de behöver hjälp. Grupparbete förekommer mer sporadiskt. Det finns viss interaktion mellan eleverna, t.ex. genom samtal om böcker som de har läst eller texter som de arbetar med. När det gäller interaktion mellan elever och lärare i de senare årskurserna sker det främst genom att läraren ställer frågor och elever svarar. Vid några lektionsbesök ser Skolinspektionen goda exempel på lärare som arbetar med tankekartor, tydliggör genom bilder och arbetar med att låta eleverna komma till tals i diskussioner. Vid samtal med dessa lärare berättar de hur de vinnlägger sig om att ha fördjupade samtal med eleverna kring berättelser och hur olika texter kan byggas upp och bearbetas.

Anpassning av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi sker enligt lärarna bland annat genom att de berättar mycket och bryter ner mål på ett tydligt sätt. Vidare anges att det i ämnet svenska görs anpassningar t.ex. genom att eleverna arbetar med kortare texter, anpassade texter och ljudböcker. Datorstöd används i den mån det finns men tillgången till datorer är begränsad. För elever i de senare årskurserna finns det visst inläst material. Vid Skolinspektionens besök ses endast några exempel på de anpassningar av undervisningen som lärare beskriver.

Lärare i de tidigare årskurserna beskriver att de har svårigheter att anpassa undervisningen inom klassens ram då de på grund av bristande personalresurser inte har möjlighet att dela stora klasser i mindre grupper. De elever som är i mer omfattande läs- och skrivsvårigheter/dyslexi får därför olika former av anpassningar utanför den ordinarie klassens ram. I de tidigare årskurserna ser Skolinspektionen exempel på anpassning genom att eleverna får färre ord vid rättstavningsövningar och kortare texter.

Lärare i de senare årskurserna anger att de ser det som en brist att elever inte får egna exemplar av vissa läroböcker så att de har möjlighet att markera viktiga textavsnitt som eleven ska koncentrera sig på. Det anges att anpassning sker genom att elever kan använda olika redovisningsformer, erbjuds muntliga förhör och att text i en bok

kompletteras med film. Några sådana exempel på anpassning kunde Skolinspektionen inte observera.

Lärarna anger att de i viss mån kan få råd och förslag från skolans speciallärare och specialpedagog om hur undervisningen kan anpassas. Lärarna framhåller dock att skolans specialpedagogiska resurs inte räcker till för att ge handledning.

Vid prov kan eleverna få en längre tid för att göra uppgifter och det förekommer ibland att de får redovisa uppgifter muntligt. Lärare och elever ger även exempel på att en elev har fått texter i ett prov upplästa av en lärare och att elever kan få göra om ett prov. Detta gäller elever i såväl de tidigare som de senare årskurserna.

Lärarna anger att de känner till att de vid betygssättning kan bortse från enstaka mål om det finns särskilda skäl.

Enligt lärare och föräldrar kan elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi beskriva en trötthet till följd av den anspänning de känner i skolarbetet. Det framkommer inte i Skolinspektionens granskning att skolan har vidtagit insatser, exempelvis via anpassning av undervisningen, för att motverka detta.

Elevernas tillgång till alternativa verktyg är god enligt rektorn. Det finns till exempel inläst material i samhällsorienterande ämnen och tillgång till så kallade elektroniska böcker i Daisy-format och specifika datorprogram som exempelvis Lexia. Vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi erbjuds elever i de senare årskurserna laptop. Tillgången till datorer i klassrummen är begränsad enligt vad Skolinspektionen ser vid lektionsbesök. I några klassrum i de tidigare årskurserna finns det stationära datorer.

När en elev får alternativa verktyg får eleven, elevens klasslärare/mentor och elevens föräldrar information om hur de ska användas. Informationen ges av specialpedagogen vid kommunens skoldatatek. Alla lärare som undervisar elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi känner dock inte till hur alternativa verktyg kan användas (se avsnitt 2). Föräldrar anger vid intervjuer att de uppfattar att det tar lång tid innan eleven får tillgång till en egen dator.

Vid Skolinspektionens lektionsbesök noteras det vid några tillfällen att elever använde alternativa verktyg, det gällde elever som arbetade med vissa datorprogram hos specialläraren. Vid intervjuer med lärare och föräldrar anges att det förekommer att elever inte vill att deras kamrater ska få kännedom om elevens läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det leder till att elever i klassrummen, helt eller delvis, undviker att använda de alternativa verktyg som de har rekommenderats.

4. Särskilt stöd

Särskilt stöd ska enligt skollagen ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Sådant stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven

behöver särskilt stöd ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses samt hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.¹⁶

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *särskilt stöd ges i alla ämnen*
- *särskilt stöd i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör*
- *särskilt stöd kan omfatta insatser på såväl organisations-, grupp- som individnivå*
- *åtgärdsprogram utarbetas, följs upp, utvärderas samt revideras om vidtagna insatser visar sig vara verkningslösa*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn måste se till att åtgärdsprogram utarbetas om en elev kan ha behov av särskilt stöd och att särskilt stöd vid behov ges i alla ämnen som en elev får undervisning i. I åtgärdsprogrammen bör det på ett tydligare sätt framgå lång- och kortsiktiga mål, vilka insatser som ska vidtas och på vilka nivåer samt hur och när insatserna ska följas upp och utvärderas. Vidare bedöms att skolan bör utveckla arbetet med särskilt stöd så att sådant stöd i första hand ges inom den ordinarie klassens ram.

Skolinspektionens iakttagelser

Vid intervjuer med lärare i Matfors skola anges att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi får särskilt stöd i svenska, engelska och matematik men endast undantagsvis i andra ämnen. Vanligtvis ges särskilt stöd av en speciallärare vid ett eller ett par tillfällen i veckan, enskilt eller i en mindre grupp. I en sådan grupp kan en elev antingen arbeta med samma uppgifter som klasskamraterna eller med andra typer av uppgifter och ämnen. Att elever i de senare årskurserna har möjlighet att i så kallad basundervisning (alternativ till att läsa moderna språk) få mer tid till att arbeta med sina skoluppgifter kan också vara en form av särskilt stöd, enligt rektorn och intervjuade lärare. Elever som får särskilt stöd av en speciallärare uttrycker att de har stor nytta av det.

Alternativa verktyg, som kan ingå som en del i anpassningen av undervisningen och/eller som en form av särskilt stöd, behandlas i avsnitt 3.

Vid Skolinspektionens granskning av åtgärdsprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi framkommer att det saknas aktuella åtgärdsprogram för några elever som har särskilt stöd. Det gäller främst elever som har gått från ett arbetslag till ett annat. Skolinspektionen noterar vidare att de insatser som behandlas i åtgärdsprogrammen främst rör individnivån, exempelvis att eleven ska träna mer i hemmet, medan insatser på organisatorisk- respektive gruppnivå sällan omnämns. I de fall sådana insatser anges avser de främst att eleven ska få undervisning enskilt eller i liten grupp. De åtgärder som skolan ska vidta på individnivå är allmänt beskriva, t.ex. att eleven ska få hjälp av resursläraren eller få "enskild genomgång". Långsiktiga och kortsiktiga mål anges inte men det kan förekomma allmänt beskrivna mål som inte har konkretiserats så att de är möjliga att följa upp och utvärdera. Det finns åtgärdsprogram där uppgifter om uppföljning och utvärde-

---

¹⁶ 4 kap. 1 § 1985 års skollag, 5 kap. 1 och 5 §§ grundskoleförordningen.

ring av insatserna saknas eller ligger mycket långt fram i tiden. Enligt rektorn brukar åtgärdsprogram avslutas vid varje läsårs slut och ett nytt åtgärdsprogram utarbetas av läraren vid nästa läsårs början.

Vid samtal med elever och föräldrar framkommer att de inte alltid vet om det finns ett åtgärdsprogram och vad det i så fall innehåller. Föräldrar menar att det, i de fall ett program finns, inte görs någon förändring eller revidering om vidtagna insatser inte ger avsett resultat.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten

Huvudmannen för grundskolan har ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Rektorn har ett övergripande ansvar för att verksamheten inriktas mot nationella mål och ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ska minst en gång varje termin ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne som eleven får undervisning i, och sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna.¹⁷

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- lärarna bedriver ett kontinuerligt arbete med att följa upp och bedöma elevernas kunskapsutveckling i förhållande till nationella mål
- det på skolövergripande nivå görs uppföljning och analys med avseende på måluppfyllelse för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- åtgärder vidtas för att utveckla verksamheten i syfte att nå en högre måluppfyllelse för dessa elever

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna i Matfors skola följer upp elevernas kunskapsutveckling. Skolan måste dock se till att det i upprättas individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen som uppfyller författningarnas krav. Skolinspektionen bedömer vidare att det på skolövergripande nivå behöver göras uppföljning och analys av måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever, inklusive elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, belysas.

Skolinspektionens iakttagelser

I Matfors skola följs elevernas kunskapsutveckling upp av lärarna. Vid utvecklingssamtal varje termin upprättas individuella utvecklingsplaner.

¹⁷ 1 kap. 4 och 12 §§ 1985 års skollag, 2 kap. 2 § 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar, 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

Vid Skolinspektionens granskning av individuella utvecklingsplaner för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi framkommer att det i de tidigare årskurserna inte ges skriftliga omdömen i alla ämnen en elev får undervisning i, istället anges elevens kunskapsutveckling i form av kryss som anger graden av måluppfyllelse. I de skriftliga omdömen som ges i de senare årskurserna saknas det ofta koppling till de nationella målen i respektive ämne, istället anges exempelvis elevens provresultat. Det anges inte vilka insatser som ska vidtas för att elevens kunskapsutveckling bäst ska stödjas på kort respektive lång sikt. Det framgår inte heller vilka insatser skolan ska vidta, i några fall hänvisas istället till elevens åtgärdsprogram.

På skolövergripande nivå görs det inte uppföljningar och analyser vad gäller måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. De enskilda elevernas resultat kan däremot behandlas i lärarnas arbetslag, vid klasskonferenser och i skolans elevhälsoteam. Rektorn uttrycker vid intervju en vilja att utveckla skolans arbete med att följa upp och analysera skolans resultat bland annat vad gäller elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Enligt skoldirektören finns det ingen kommunövergripande kunskap om måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att kommunens kvalitetsarbete i detta avseende behöver bli mer systematiskt.

I kommunen finns det ett resursfördelningssystem som bygger på en tilldelning per enhet/skola. Varje rektor beslutar hur medlen ska fördelas inom enheten. Enligt skoldirektören har rektorerna olika bedömningar när de fördelar resurserna. Några skolor lägger exempelvis sina resurser på att det ska vara ett mindre antal elever i klasserna, andra prioriterar att det ska finnas en högre tillgång till specialpedagogisk kompetens på skolan. Matfors skola har enligt rektorn ett ansträngt ekonomiskt läge på grund av besparingar och tidigare budgetöverskridande.

6. Samverkan

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande samt samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. Vidare ska alla som arbetar i skolan verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärandemiljö. Rektorn har ett särskilt ansvar för att se till att kontakt upprättas mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.¹⁸

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *det finns en samverkan mellan personal, mellan personal och elever och deras föräldrar samt med externa aktörer med specialkompetens i frågor som rör läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan syftar till att främja elevernas utveckling och lärande*

---

¹⁸ Lpo 94, 2.2 Kunskaper, 2.4 Skola och hem, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektors ansvar.

Skolinspektionens bedömning

I Matfors skola finns en samverkan mellan personalen, elever och deras föräldrar som fungerar bra enligt Skolinspektionens bedömning. Skolinspektionen bedömer dock att samverkan behöver utvecklas ytterligare mellan personalen i Matfors skola när det gäller arbetet med att anpassa undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi samt mellan skolan och kommunens Stöd- och utvecklingsenhet.

Skolinspektionens iakttagelser

Överlämnandekonferenser genomförs inför elevernas skolstart, när eleverna övergår från årskurs 3 till årskurs 4 och från årskurs 6 till årskurs 7. Det sker även överlämnanden med de två skolor som Matfors skola tar emot elever från. För elever i behov av särskilt stöd och då det har konstaterats läs- och skrivsvårigheter/dyslexi genomförs ett särskilt överlämnande mellan lärare. Skolans arbete med anpassning av undervisningen behandlas i avsnitt 3.

I Matfors skola samverkar lärarna i de tidigare årskurserna i så kallade årskursarbetslag medan det i de senare årskurserna finns ämnesarbetslag. Vid intervju med lärare ges samstämmiga uppgifter om att de har liten kännedom om verksamheten i de arbetslag som de inte undervisar i. En bidragande orsak till detta anges vara att undervisningen bedrivs i tre olika skolbyggnader och att skolan tidigare utgjorde två skolenheter. Det anges att det förekommer att informationsöverföring mellan lärare kan brista vid lärarbyten, något som får konsekvenser för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Vid intervjuer med lärare och föräldrar framkommer även att information om tidigare gjorda anpassningar av undervisning vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi inte alltid tas tillvara när en elev börjar i t.ex. årskurs 7. Rektorn anger att samverkan mellan lärare, i samband med att elever övergår till en högre årskurs, ser olika ut därför att det har funnits olika rutiner i de två skolor som sedan förra läsåret sammanförts till den nuvarande Matfors skola.

Föräldrar anger i intervjuer att de uppfattar skolan som trygg och att kontakten med lärarna är bra.

Det finns enligt skolans rektor och lärare en bra samverkan mellan skolan och kommunens skoldatatek. När det gäller arbetet med fördjupade utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi framkommer det vid intervjuer med lärare i Matfors skola och representanter från Stöd- och utvecklingsteamet skilda uppgifter om hur väl samverkan fungerar. Det behandlas i avsnitt 1.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 17 maj 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits utifrån myndighetens krav och rekommendationer. Om åtgärder har planerats men ännu inte vidtagits anges en tidplan för planerade åtgärder och vem som är ansvarig för genomförandet.

Redogörelsen skickas per post till:

Skolinspektionen

Att: Dnr 40-2010:119

Agneta Wennberg

Box 2320

403 15 Göteborg

eller via e-post: agneta.wennberg@skolinspektionen.se

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Anna Löfström deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Lena Dahlquist
Enhetschef

Agneta Wennberg
Undervisningsråd/Föredragande

Redogörelsen skickas per post till:

Skolinspektionen

Att: Dnr 40-2010:119

Agneta Wennberg

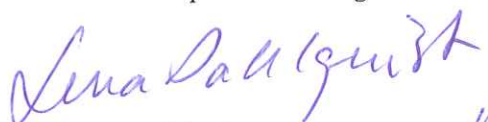
Box 2320

403 15 Göteborg

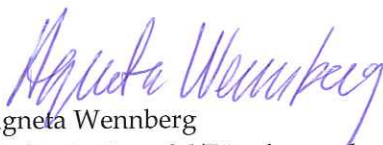
eller via e-post: agneta.wennberg@skolinspektionen.se

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Anna Löfström deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Lena Dahlquist
Enhetschef

Agneta Wennberg
Undervisningsråd/Föredragande